

DIPLOMATIJA

NOVI SVJETSKI POREDAK

Stiče se utisak da se u svakom vijeku pojavljuje jedna zemlja koja posjeduje moć i volju, te tako na međunarodne odnose u 20. st. uticale su SAD. Nikada ni jedna zemlja nije toliko snažno insistirala na nedopustivosti uplitanja u unutrašnje stvari drugih država i tvrdila da su njene sopstvene vrijednosti univerzalno prihvatljive. Još od 1917. godine kada je stupila na svjetsku scenu Amerika je bila uvjerena u ispravnosti svojih ideala.

Novi svjetski poredak trebao je navesti ostale zemlje na ideju da je američki sistem vlasti najbolji i da ostatak čovječanstva može postići mir i napredak tako što će napustiti tradicionalnu diplomatiju i usvojiti američko poštovanje međunarodnog prava i demokratije.

SAD su 1945. godine posjedovale tavku moć pa im je, čini se, bilo predodređeno da preoblikuju svijetu skladu sa svojim idealima.

Razlike između evropskog i američkog historijskog iskustva došle su do izražaja na mirovnoj konferenciji u Parizu 1919. godine.

U svojoj poznatoj izaslanici (14 tačaka) V. Vilson je evropljanima poručio da bi međunarodni sistem ubuduće mogao da se zasniva na principu samoopredjeljenja naroda, a ne ravnoteži snaga, da svoju bezbjednost ne bi trebali zasnivati na svojim savezima, već na sistemu kolektivne bezbjednosti, kao i da njihovu spoljnu politiku diplomati više ne bi smjeli tajno da vode, već da je treba zanimali na javnim ugovorima bez tajnih sporazuma. Smisao sistema ravnoteže snaga sastojao se od ograničavanja sposobnosti država da uspostave hegemoniju i ograničavanju sukoba.

Zadatak tog sistema nije bio samo mir, nego stabilnost i usmjernost. Tokom historije ovaj sistem se rijetko uspostavljao. Evropski dražvnici su 1815. godine na Bečkom kongresu ponovo uspostavili ravnotežu snagai ublažili bezobzirno oslanjanje na silu. Krajem 19. st. evropski sistem ravnoteže snaga se vratio sa načelima politike sile. Kao glavni akter pojavile su se SAD ali je Vilson ubrzo dao do znanja da njegova zemlja odbija da se ponaša u skladu sa evropskim pravilima. Ni u jednom periodu Amerika nije bila uključena u sistem ravnoteže snaga.

Međunarodni poredak u 21. st. sastajat će se najmanje od 6 velikih sila: SAD, Evropa, Kina, Japan, Rusija i možda Indija.

Evropa kao jedini dio savremenog svijeta u kojem je funkcionirao policentrični sistem stvorila je koncept nacionalne države. Međutim, nijedna evropska zemlja danas nije dovoljno jaka da bi preuzela vodeću ulogu u međunarodnom poretku.

Tokom svoje čitave historije Rusija je predstavljala poseban slučaj. Ona se na evropskoj sceni pojavila kasno, pošto su se Francuska i V. Britanija već konsolidovale i na nju se nije mogao primijeniti nijedan

tradicionalni princip evropske diplomatije. Rusija je graničila s tri civilizacije: Evropa, Azija i muslimanski svijet.

Vjerno stanovništvo su činili predstavnici svih kultura, te stoga Rusija nikada nije bila nacionalna država u evropskom smislu. Ruska imperija je bila najveća evropska zemlja i ona smatra da mora održavati ogromnu vojsku.

Postkomunistička Rusija je svoje snage usmjerila na redefinisane sopstvenog identiteta, ali je sigurno da će ona uvijek predstavljati opasnost za svjetski poredak.

Kina se također suočava sa svjetskim poretkom koji za nju predstavlja novinu. U Kini nije postojao pojam suvremene jednakosti, stranci su smatrani varavrima. Kina nije pridavala značaj slanju ambasadora u inostranstvu. Tek nakon II svjetskog rata Kina se uključila u multipolarni svijet.

I Japan je bio odsječen od svih kontakata sa spoljnim svijetom, prije nego što ga je 1854. godine Metju Peri nasilno otvorio. Zatvoren prema spoljnjem svijetu Japan se ponosio svojim jedinstvenim običajima. Vojnu tradiciju održavao je građanskim ratovima, a unutrašnje ustrojstvo je zasnivao na ubjeđenju da je njegova specifična kultura superiorna i da nikada neće pasti pod stvarni uticaj. Tokom hladnog rata da je je SSSR predstavljao glavnu prijetnju bezbjednosti, Japan je svoju spoljnu politiku mogao poistovjetiti sa spoljnom politikom Amerike.

Indija se javlja kao vodeća sila u Južnoj Aziji. Prije dolaska Britanaca, Indijski potkontinent hiljadna godina nije predstavljao jedinstvenu političku cjelinu.

Tokom hladnog rata Indija se uključuje u pokret nesvrstanih. Nikada do sada nijedan N.S.P. nije bio do te mjere globalnih razmjera.

Dva najstabilnija međunarodna poretka, poredak nastao nakon Bečkog kongresa i poredak nastao nakon okončanja II svjetskog rata, kojim su dominirale SAD posjedovale su prednost kakvu pruža ideološko jedinstvo.

STOŽER: TEODOR RUZVELT ILI VUDRO VISLON

Vanjska politika SAD pokazivala je sklonost ka izolacionizmu sve do početka 20. stoljeća kada se Amerika iznenada našla u središtu svjetskih političkih zbivanja. Na to su uticala 2 faktora: ubrzani razvoj njene moći i postepeno rušenje evrocentričnog međunarodnog poretka. To su obilježila dvojica predsjednika: Teodor Ruzvelt i Vudro Vislon.

RUZVELT se zalagao da Amerika stupi na međunarodnu scenu stoga što je smatrao da to zahtjeva nacionalni interes, kao i zbog uvjerenja da je globalna ravnoteža snaga bez američkog učešća nezamisliva.

VILSON je opravdanje pronašao u mesijanskoj ulozi koju je Amerika trebala da odigra na međunarodnoj sceni. Njena obaveza nije bila očuvanje ravnoteže snaga, nego širenje sopstvenih ideja po cijelom svijetu.

Tokom Vilsonove administracije Amerika se pojavila kao ključni akter međunarodne politike i počela je da proklamuje ideju da mir zavisi od širenja demokratije, da o državama treba suditi na osnovu istih etičkih kriterija kao i pojedincima i da poštovanje međunarodnog prava predstavlja nacionalni interes.

Vilson je bio inicijator osnivanja univerzalne svjetske organizacije – Društvo naroda – koje je održavalo mir zasnovan na zajedničkoj bezbjednosti, a ne na savezništvu.

SAD su kao i zemlje starog svijeta provodile ekspanzionističku politiku. Nakon 1874. godine zahvaljujući nizu ugovora, granice sa Kanadom i Floridom utvrđene su u američku korist. Rijeka Misisipi je otvorena za američku trgovinu, a američki trgovački interesi počeli su se širiti i na zapadnoindijska ostrva pod britanskom upravom. Vrhunac ove politike je kupovina Luizijane 1803. godine od Francuske, koja je mladoj državi omogućila ne samo proširenje na jednu ogromnu teritoriju zapadno od rijeke Misisipi, već i pretenzije španske teritorije u Floridi i Teksasu – što je bilo osnov za izrastanje u veliku silu. Napolen Bonaparta je omogućio tu prodaju «sticanje teritorija zauvijek potvrđuje snaga SAD-a čime sam Englezima stvorio suparnika na moru, koji će ih prije ili kasnije poniziti».

Evropske zemlje stvarale su koalicije da bi se zaštitile od moguće promjene, a Amerika je bila dovoljno udaljena da svoju politiku usmjeri ka opiranju stvarnoj promjeni.

Do početka 20. st. američka vanjska politika bila je jednostavna: ostvariti ono što je zemlji suđeno i ne uplitati se u događaje u prekomorskim zemljama.

Monroova doktrina objavljena 1823. godine načinila je od okeana krov koji je SAD odvajao od Evrope. Do tada, osnovno pravilo američke vanjske politike je bilo neuplitanje SAD-a u evropsku borbu za vlast, a Monroova doktrina otišla je korak dalje tako što je objavila da ni Evropa ne smije da e upliće u amričke poslove.

Predsjednik Monro je odbacio bilo kakvo uplitanje u Evropske sukobe i tako je Amerika okrenula leđa Evropi.

Monroova doktrina upozorila je evropske sile da se ne približavaju zapadnoj hemisferi i pravdala je američku investiciju ne samo protiv postojeće opasnosti, već i mogućnosti da opasnost iskrсне.

Građanski rat je nakratko prekinuo američku zaokupljenost teritorijalnim širenjem. Već 1868. godine Endru Džonson se vratio na staru poziciju i industrijska proizvodnja u Americi nadmašila je proizvodnju u V. Britaniji koja se tada smatrala najjačom industrijskom silom na svijetu. Vojska je i dalje bila mala, a ratna mornarica slaba, pa Amerikanci nisu pokušali proširiti svoj uticaj na cijeli svijet.

Do 1890. godine američka vojna sila nalazila se na 14. mjestu u svijetu. Tada Amerika nije učestvovala na međunarodnim konferencijama i smatrana je drugorazrednom silom. Američki lideri su tokom čitavog 19. st. smatrali da je V. Britanija najveća opasnost i to zbog svoje ratne mornarice.

Prvi američki predsjednik koji je isticao da je dužnost Amerike da proširi uticaj na cio svijet bio je Teodor Ruzvelt. On je 6. decembra 1904. godine proklamovao pravo na intervenciju od strane neke civilizovane zamlje.

Ruzvelt je smatrao da je Amerika najveća nada za svijet, za razliku od drugih, on nije vjerovao da će u Americi očuvati mir tim što će upražnjavati građanske vrline. Za njega je međunarodni poredak značio borbu, poricao je efikasnost međunarodnog prava, odbacivao je razoružanje.

1908. godine on je prihvatio Japansku okupaciju Koreje. Ruzvelt je postepeno počeo da uviđa da Njemačka predstavlja opasnost za evropku ravnotežu i da američke nacionalne interese s toga poistovjećuje s britanskim i francuskim. Ovo je postalo jasno 1906. godine na Alhesiraskoj konferenciji. Ruzvelt je bio zabrinut i činjenicom da Aziju ugrožavaju ruske aspiracije, pa je podržavao glavnog ruskog rivala Japan. Zaštićen savezom sa V. Britanijom, Japan je 1904. godine napao Rusiju. Ruzvelt je objavio neutralnost, ali su njegove simpatije bile na strani Japana. On je pozvao ove zaraćene zemlje da pošalju svoje predstavnike u njegovu kuću u Zalivu ostriga u Portsmutu u Nju Hempširu. Tim mirom je ograničena Japanska pobjeda i očuvana ravnoteža na Dalekom istoku.

Zahvaljujući tome Ruzvelt je postoa prvi američki dobitnik Nobelove nagrade za mir.

Ruzvelt je 1914. godine zauzeo neutralni stav u odnosu na njemačku invaziju Belgije i Luxemburga. Mislio je da će Njemačka ukoliko pobijedi u tom ratu smrviti britansku flotu i uništiti britansku

inperiju, a kasnije početi zauzimati Ameriku. Dok se Ruzvelt poslije 100. godina pamti po onome što je postigao, američku misao uobličio je Vudro Vilson.

Ruzveltov pristup nije mogao da ubijedi njegove zemljake u neophodnost uključivanja u svjetski rat, dok je Vilson visokomoralnim argumentima uspio da pokrene emocije naroda. Vilson je znao kako da odbaci politiku sile i pokrene narod. Za predsjednika je izabran zahvaljujući rascjepu kojeg su u Republikanskoj partiji izazvali Taft i Ruzvelt.

Vilsenizam – temelje međunarodnog poretka predstavjali su univerzalni zakon, a ne ravnoteža i pouzdanost pojedinih zemalja. Vilson je smatrao da se međunarodni sporovi trebaju rješavati arbitražom, a ne silom kako je to smatrao Ruzvelt. U svom drugom izvještaju o stanju nacije 8. decembra 1914. Vilson je odbacio povećanje naoružanja.

Vilson je prezirao ravnotežu snaga, pa je još 1915. godine objavio doktrinu bez presedana po kojoj je bezbjednost Amerike neodvojiva od bezbjednosti ostalog svijeta.

Amerika je tako ulazak u I svjetski rat mogla prihvatiti samo kao angažovanje u korist svih naroda. On je ulazak u rat opravdao borbom za demokratiju. Vilson je smatrao da je Njemačka izazvala rat i krivio je Kajzera (cara), a ne njemačku naciju.

On je objavio da je njegov cilj mir bez pobjede, ali kada je Amerika ušla u rat Vilson je izložio ideju da samo potpuna pobjeda može da donese mir. On je želio da uslove za demokratiju stvori ne samo u Njemačkoj, već i u cijelom svijetu.

Vilson je predložio osnivanje Društva naroda. Ideja o kolektivnoj bezbjednosti zasnivala se na pretpostavci da će sve zemlje zauzeti isti stav.

Protiv Društva naroda bio je Ruzvelt. Za njega je mir suštinski nepostojan i mogu ga očuvati samo stalna budnost, oružje i savez istomišljenika. Društvo naroda nije uspjelo dobiti podršku u Americi, jer zemlja nije bila spremna za globalnu ulogu tih razmjera. Na kraju II svjetskog rata Amerika je učestvovala u osnivanju UN-a, zasnovanog na principima Društva naroda, potvrđujući Vilsonovu ideju da put ka miru leži u kolektivnoj bezbjednosti i širenju demokratskih institucija po cijelom svijetu.

OD UNIVERZALNOSTI DO RAVNOTEŽE – RIŠELJE - VILIJAM PIT

Poredak koji historičari danas nazivaju evropskim sistemom ravnoteže snaga nastao je u 17. st. kao konačan slom sistema univerzalnosti, tj. poredak koji objedinjuje tradiciju Rimskog carstva i katoličke crkve. Kada je ideja o jedinstvu počela da se širi, evropske države su osjetile potrebu za principom koji će regulisati njihove odnose. To je državni razlog – dobrobit države opravdava sva sredstva. Univerzalnu monarhiju zamijenila je ideja o ravnoteži snaga, jer će svaka zemlja slijediti svoje sebične interese i tako ostvariti svoju opću bezbjednost i napredak.

Ovaj pristup je nastao u Francuskoj, glavni predstavnik je bio crkveni velikodostojnik Arman Žan di Plesi, kardinal Rišelje. Bio je otac države u savremenom smislu, zastupao je doktrinu državnog razloga. Ova doktrina je zamijenila univerzalnu ideju i postala načelom francuske politike. Rišelje je došao na vlast u vrijeme kada je rimsko-njemački car Ferdinand II pokušao da oživi katoličku univerzalnost. Ubzro potom u Evropi su se pojavila Danska i Švedska vojska i na kraju u sukob ulazi i Francuska. Do kraja rata srednja Evropa je pretvorena u zgarište, a Njemačka je izgubila trećinu svog stanovništva. Rišelje je iznad svega postavljao nacionalni interes francuske, te stoga nije pozdravio Ferdinandovu borbu za obnovu katoličanstva. Ferdinand je odbio da vjersko opredjeljenje podredi političkim potrebama.

Cilj Rišeljea je bio da spriječi nastanak velike sile na nekoj od granica Francuske.

Da bi to postigao, on je podržao naprijatelje svojih neprijatelja. Opozivao se uvijek na državni razlog kao strategiju, tj. cilj opravdava sredstvo.

Francuska je zahvaljujući Rišeljeu postala najznačajnija zemlja u Evropi, a teotorija se znatno proširila.

30-godišnji rat se završio Vestfalskim mirom 1648. godine, a državna doktrina je prešla u osnovno pravilo evropske diplomatije.

Rišeljeova državna doktrina postala je opasna, jer je Francuska stalno težila u širenju granica.

Jači su htjeli da dominiraju, a slabiji da se odupiru i stvaraju koalicije. Kada se koalicije stvore nastane ravnoteža snaga, ako ona može obuzdati agresora.

Ravnotežu snaga je uspostavila Engleska koja je težila ka sprječavanju dominacije jedne sile. Pružala je pomoć slabijoj i ugroženoj strani. Tvorac te politike je bio Vilijam III.

On je upozoravao svoj narod da njegova bezbjednost ovisi od učešća u ravnoteži snaga u prekomorskim zemljama.

V. Britanija je tako postala teg ravnoteže. Da to nije bila, Francuska bi u 18. i 19. st. uspostavila hegenomiju u Evropi, a Njemačka u 20. st.

EVROPSKI KONCEPT : VELIKA BRITANIJA, AUSTRIJA I RUSIJA

Nakon Bečkog kongresa Evropa je zakoračila u najduži period mira – 40. godina, a taj mir je održavala ravnoteža snaga. Austrija je učvrstila svoju poziciju u Italiji, a Pruska u njemačkim zemljama.

Holandija je dobila austrijsku Nizozemsku.

Francuska se morala odreći ranije ostvarenih teritorija i vratiti se u prijašnje granice.

Rusija je dobila središnje dijelove Poljske, V. Britanija, teritoriju na jugu Afrike.

Poslije Bečkog kongresa stvorene su dvije koalicije, četvrtog saveza: V. Britanija, Pruska, Austrija i Rusija i Svete Alijanse: 3 tzv. istočna dvora – Pruski, Austrijski i Ruski.

Evropskim konceptom se smatralo da će u slučaju da dođe do sukoba interes, države koncenzusom rješavati sporove koji zadiru u opću stabilnost.

Maternih je smatrao da se etički koncenzus koristi u cilju izbjegavanja kriza ili da se preusmjere, ako se ne mogu izbjeći. V. Britanija se distancirala od ovog sistema, isto kao što je kasnije SAD otišla izvan Društva naroda koji je predložio njen predsjednik iz prostog razloga što narod nije vjerovao da mu prijeti neka opasnost.

Slomom Evropskog koncepta velike sile su prvi put stupile u rat od Napoleonovog vremena.

Ovaj rat je izazvala Francuska, iako su razlozi ovog rata bili dublji i tim što je svaka zemlja imala cilj koji je trebao biti sproveden.

Kada je Austrija u početku objavila neutralnost, ali kasnije je poslala ultimativni zahtjev ruskom caru za povlačenje iz Moldavije i Vlaške, što je bio ključni faktor za okončanje Krimskog rata. U Krimskom ratu Austrija se uplela u nesiguran savez za Napoleonom III.

Tim postupkom Austrija je omogućila Pruskoj i Rusiji da otvoreno slijede vlastite nacionalne interese.

Pruska je iznudila povlačenje Austrije iz Njemačke, dok je uplitanje Rusije na balkonu pretvorila u varnicu koja je izazvala svjetski rat i raspad Austrije.

Pet godina poslije Krimskog rata Italijanski nacionalni vođa Kamil Kavur poveo je rat protiv Austrije.

Dok je interes Engleske u Evropi bio održavanje ravnoteže snaga, britanski cilj je bio očuvanje Austrije jer su Britanci u njoj vidjeli korisnu protivtežu ruskom prodoru ka Bosforu i Dardanelima.

NAPOLEON III I BIZMARK – dva revolucionara

Francuska je izgubila dominantan položaj koji je preuzela Njemačka i novi evropski poredak bio je djelo dva čovjeka koji će vremenom postati neprijatelji: Napoleon III i Bizmark. Oni su svoje odnose zasnivali na real-politici, da odnose među državama određuje sila i da pobjeđuje jači. Doprinijeli su rušenju Bečkog kongresa.

Napoleon je ujedinio Italiju i nenamjerno podstakao ujedinjenje Njemačke, što je oslabilo Francusku i uništilo ideju o uspostavljanju Francuske hegemonije u Evropi.

Bizmark je stvorio novu Njemačku. Napoleon je izveo Francusku iz diplomatske izolacije u kojoj se našla nakon Bečkog kongresa. Bolje je vodio unutarnju politiku nego spoljne poslove.

Bizmark je predvidio da će Austrija i Francuska zaratiti, jer je želio da austrijske pozicije oslabe u Njemačkoj i Napoleon je 1858. godine sa predsjednikom Sardinije Kamilom, zaključio tajni sporazum o zajedničkom učešću u ratu protiv Austrije.

Kavur je ujedinio sjevernu Italiju, a Napoleon je dobio Nicu i Savoju. U ovom ratu Napoleon nije mogao ostvriti nijedna cilj, već je oslabio Francusku.

U junu 1866. godine Pruska i Austrija su zaratile. Pruska je odnijela pobjedu. Mirovni sporazum iz Praga primorao je Austriju da se povuče iz Njemačke.

Sjevernonjemačke države koje su sačuvale nezavisnost, spadale su pod Bizmarkovu tvorevinu, a nad tim savezom Pruska je vodila glavnu riječ.

Napoleon III je upropastio svoju zemlju.

U želji da popravi stanje, po nagovoru Bizmarka, objavio je rat Pruskoj 1870. godine i izgubio.

Tada se Njemačka ujedinila i predstavljala najveću silu u Evropi. Razaranje Bečkog kongresa započeo je Napoleon III, a dovršio Bizmark.

REALPOLITIKA SE OKREĆE PROTIV SEBE

Na prijedlog Bizmarksa Austrija je premjestila svoje težište iz Beča u Peštu, i to kada je poražena u borbi za primat u njemačkim zemljama.

Pošto je protjerana iz Njemačkih zemalja, mogla se širiti samo prema Blakanu.

Pošto je Rusija bila moćna zemlja koja je predstavljala veliku opasnost ravnoteži snaga u Evropi, Njemačkoj je bio potreban savez i sa Rusijom i sa Austrijom.

Tako je Bizmark uspostavio Trojecarski savez, a realpolitika je postala dominantna tendencija tog perioda, vidljivog iz dva događaja: izmišljena ratna kriza 1875. godine i druga kriza koja je pokazala da Trojecarski savez neće opstati kada se suoči sa sukobom nacionalnih interesa.

Ta kriza je podstakla sukob koji je uništio Bizmarkov poredak u Evropi i izazvao prvi svjetski rat.

Bizmark je pokušao učvrstiti Trojecarski savez pa je 1873 godine savez sastavio tzv. Berlinskim memorandumom kojim je Turska upozorena da ne nastavlja sa represijom.

Predsjednik vlade Dizrael protumačio je obaj memorandum kao korak ka rušenju Otomanskog carstva bez učešća V. Britanije. Ona je bila jedina evropska sila koja je obraćala pažnju na Srednju Aziju.

Dizrael je podstakao Tursku da odbiju Berlinski memorandum. Izgledalo je da će Balkan postati varnica koja će se rasplamsati u opći rat u Evropi.

Bizmark je nevoljno organizovao kongres u Berlinu. Kongres je bio zakazan za 13. juni 1878. godine ali prije nego što je otvoren Britanija i Rusija su se usaglasile oko pitanja u okviru sporazuma koji je potpisan 30. maja.

Veliku Bugarsku zamijenila su tri nova entiteta:

smanjena nezavisna Bugarska država, država istočna Rumelija – nezavisni entitet pod vlašću Turskog guvernera čiju upravu je trebalo da nadgleda Evropska KOMisija i ostatak Bugarske vraćen pod Tursku upravu.

Tojecarski savez više nije mogao da se održi.

Bizmark je svoju novu politiku integrisao 1879. godine kada je sklopio tajni savez sa Austrijom.

Obnovio je sklapanje Trojecarskog saveza, ovog puta na principu realpolitike.

Taj savez zemlje potpisnice obavezivao je da ima dobrovoljnu neutralnost u slučaju da jedna od njih stupi s nekom četvrtom zemljom.

Bizmarkova diplomatija je stvorila niz saveza koji su uspjeli sačuvati Austirju, od Ruske agresije, Rusiju od Austrijskog avanturizma i Njemačku od zaokruživanja, a Englesku naveli da na sebe preuzme sprječavanje ruskog prodora ka sredozemlju. Bizmarkova kabinetska diplomatija sve se teže uklapala u vrijeme kada je javno mnijenje postajalo sve važnije. Ravnoteža snaga je očuvala slobodu u državama, ali ne i mir u Evropi.

KA VRTLOGU: VOJNA PAKLENA MAŠINA

Državnici svih zemalja učestvovali su u stvaranju diplomatske paklene mašine koja je svaku krizu činila sve težom zarješavanje. Potreba da se svi saveznici istovremeno mobilišu postala je veoma bitna, pa je postala ključni element ozbiljnih diplomatskih angažiranja. 28.06.1914. godine Franc Ferdinand platio je glavom to što je Austrija 1908. godine ishitreno anektirala BiH.

Prvi svjetski rat nije izbio zato što zemlje nisu poštovale svoje sporazume, nego što su te sporazume u potpunosti ispoštovale.

U početku Austrija je odugovlačila, tek nakon mjesec dana od ubistva uručila je ultimatum Srbiji i ušla u rat.

Pošto je Njemačka mobilizirala svoje snage za rat, zatražila je od Rusije da prekine mobilizaciju, a ona to nije učinila, Njemačka je objavila rat Rusiji 3. augusta, a sljedećeg dana Britanija je objavila rat Njemačkoj.

VILSON I VERSAJSKI UGOVOR (11. novembar 1918. godine)

Vilson je osuđivao ravnotežu snaga kao nesigurnu i zasnovanu na sukobu interesa.

Katastrofu kakvu je predstavljao I svjetski rat nije izazvala ravnotežu snaga. Otpor agresije bi se trebao zasnivati na etici, a ne na geopolitičkim procjenama.

Rat je iscrpio Francusku, a mir kao da je ukazivao na nastavak katastrofe. Francuska se sad borila za svoj identitet, jer se našla suočena sa opasnošću izolacije.

Bitna razlika između poretka stvorenog na Bečkom kongresu i u Versaju je bilo nejedinstvo pobjednika poslije sklapanja Versajskog ugovora.

Ispostavilo se da nijedna zemlja nije ostavila svoj cilj.

Vilson je bio zvijezda održane konferencije u Parizu 1919. godine. Za razliku od Bečkog kongresa, u radu Pariške konferencije nisu učestvovala poražene sile.

Tako da mir koji je trebao da učini kraj ratovanja, nije obuhvatio Njemačku i Rusiju.

Ta činjenica jebila dovoljna da osudi Versajski mir na propast. Bilo je pozvano 27 država. Među mnoštvom komisija, najvažnije tijelo jebilo savjet četvorice – šefovi vlada V. Britanije, Francuske, Italije i SAD. Osnovan je i poseban odbor za svaku zemlju. Većina njih se bavila teritorijalnim pitanjima.

Iz svih tendencija u Evropi u to vrijeme nastao je Versajski ugovor nazvan po dvorani ogledala u Versajskom dvoru u kojem je potpisan.

Ugovor je Njemačku kažnjavao u ekonomskom i vojnom pogledu. Morala je predati 13% predratne teritorije.

Vojna ograničenja svela su njemačku vojsku na 100 000 regruta. Njemačkoj je zabranjeno posjedovanje ofanzivnog naoružanja, a generalštab joj je raspušten.

Njemačka je morala da isplaćuje penziju žrtvama rata i naknadu njihovim porodicama.

Odredbe Versajskog ugovora bile su prestroge da bi došlo do pomirenja, a preblage za trajno potčinjavanje.

Nije bilo lako stvoriti ravnotežu koja bi Njemačku istovremeno zadovoljila i pokorila.

Najveći nedostatak Versajskog ugovora bio je psihološke prirode. Oni su njemačku osudili kao glavnog krivca za I svjetski rat. Pokušali su je oslabiti fizički, a ojačali su je geopolitički.

VIJETNAM

Ono što podrazumijevamo pod pojmom «Vijetnamski rat» su zapravo dva rata: prvi, koji je Viet min, vodio protiv francuskih kolonijalnih vlasti (1945–1954) i drugi za ujedinjenje sjevernog i južnog Vijetnama (1955 – 1975) u kojem su glavnog neprijatelja predstavljale SAD.

Vijetnamski rat je obilježio mandate 3 američka predsjednika – Kenedija, Johnsona i Nixona.

U drugoj polovini 19. st. Francuska je zauzela Indokinu, što vijetnamski narod nije primio sa oduševljenjem.

Francuska je svoje tri kolonije Vijetnam, Zaos i Kambodžu transformisala u pridružene države Francuske Unije. SAD je insistirala da se Francuska obaveže da će pridruženim državama kantsije dati nezavisnost.

Indokina je bila ključni region za jugoističnu Aziju i ukoliko ona padne, pali bi i Burma i Tajland.

Trumanova administracija je došla do zaključka da Indokina bude izvan domašaja komunista.

Truman je najvaio povećanje vojne pomoći Francuskoj u ratu koji je vodila u Indokini protiv komunističkih gerilaca.

Ajzenhauer je vršio pritisak na Francusku da Indokini da nezavisnost.

Truman je Ajzenhaueru ostavio u naslijeđe program vojne pomoći Indokini u iznosu od 200 miliona dolara godišnje. U Hanoju? je 2. septembra 1945. godine proglašena Demokratska Republika Vijetnam. To je izazvalo intervenciju kineskih snaga Kuomintanga u sjevernom, te britanskom i francuskom u južnom Vijetnamu.

Da bi uništili novouspostavljenu državu Francuzi su od 1945-1954 godine, vodili borbe protiv vijetnamske vojske. Francuske snage su trpile poraz za porazom. Francuzi su svoju najveću akciju pokrenuli kod Dien Bien Phua, gdje su mislili namamiti komuniste u bitku iznurivanja, a ustvari je samo sebe iscrpila i doživjela poraz.

Iscrpljena gerilskim ratom Francuska je prihvatila prijedlog da se u Ženevi održi konferencija o Indokini.

Mirovni pregovori su potpisani na konferenciji u Ženevi 1954. godine. Tada su zaraćene strane potpisale akt o prekidu vatre, a Francuska je priznala Demokratsku Republiku Vijetnam.

Odredbama ženevskog sporazuma teritorij Vijetnama je po 17. paraleli privremeno podijeljen na sjeverni (komunistički) i južni (Republika Vijetnam).

Paralelno s francuskim povlačenjem iz nekadašnje Indokine, dolazi do većeg miješanja SAD-e u Vijetnamski rat.

SAD su odlučile da brane Južni Vijetnam od komunističke agresije, kako bi im omogućili da sačuvaju novostećenu nezavisnost. U američkoj vanjskoj politici je prevladala doktrina «teorija domina» - prema

kojoj, ako se dopusti da u nekoj zemlji jugoistočne Azije pobijedi komunizam, druge će zemlje, poput poslaganog domina početi padati pod komunistički utjecaj i vlast. Radi toga su se SAD odlučile intenzivnije angažirati u Vijetnamu da bi spriječile sovjetski i kineski utjecaj.

Američka vlada nije uočila da je osnovni motiv borbe vijetnamskog naroda nacionalno oslobođenje i ujedinjenje, a ne širenje komunizma.

Od 1955. godine počinje pristizanje američkih vojnih savjetnika koji su trebali osposobiti južnovijetnamsku vojsku za borbu protiv sjevera.

Kennedy je bio treći predsjednik koji se bavio problemom Indokine i smatrao je da Vijetnam ima bitan značaj za geopolitički položaj Amerike.

Lider Vijetnama je bio Dijem. On je ubijen 1. novembra, a ubrzo poslije njega i Kennedy.

Novi američki predsjednik bio je Johnson. On je bio nesiguran u sebe u pogledu spoljne politike i njegove mjere i akcije su dovele u pitanje međunarodni ugled SAD-a.

Johnson je načinio više ustupaka sjevernom Vijetnamu:

- Svo vrijeme trajanja vijetnamskog rata Vietkong je održao sposobnost da napadne Amerikance na bilo kojoj tački južnog Vijetnama, čak i tamo gdje su oni smatrali da su potpuno sigurni, kao što je američka ambasada u Sajgonu.

Amerika je ponudila obustavu vojne akcije protiv Sjevernog Vijetnama u zamjenu za pregovore, ali pod uslovom da Vijetnamci ne zloupotrebe prokid bombardovanja.

Na vijetnamsku Novu godinu 31. januara 1968. godine postrojbe Vietkonga su izvršile napad na Sajgon i Here, te uspjele strateški iznenaditi amerikance.

Ta operaciju se naziva ofanziva Tet.

Uprkos pobjedama amerikanaca u stotinama bitaka, oni su izbili rat.

Johnson se više nije kandidirao za predsjednika, te na njegovo mjesto dolazi Nixon. Njegov prvi zadatak je da SAD izvede iz prvog neuspješnog rata. Za razliku od Johnsona, Nixon je dobro poznao međunarodnu politiku. Nixon se opredijelio za tzv. «Vijetnamizaciju».

To je bila strategija povlačenja američkih trupa. Gerilski ratovi su podrazumijevali pobjedu ili poraz, a nikako kompromis.

Nixon je obećao povlačenje američkih snaga iz Vijetnama. U tome je uspio 1973. godine kada su američke snage nakon sklapanja primirja i obustave vatre povučene iz južnog Vijetnama. Dvije godine komisije, Vietkong i sjevernovijetnamska vojska pokrenuli su završnu ofanzivu u kojoj su 1. maja 1975. godine trijumfalno ušli u Sajgon, odakle su se posljednji bjegunci evakuirali iz američke ambasade.

Vijetnamski rat je bio ozbiljan i okrutan rat u kojem je poginulo više od 60 000 Vijetnamaca i oko 52 000 američkih vojnika. To je bio prvi rat u povijesti SAD-a u kojem američka vojska nije pobijedila.

SUECKA KRIZA

Suecka kriza iz 1956. godine bila je oružani završetak krize u odnosima između Egipa s jedne i saveza Britanije, Francuske i Izraela s druge strane.

Predmet krize bila je kontrola nad Sueckim kanalom.

U 20. st. Suecki kanal je predstavljao glavnu arteriju za snabdjevanje zapadne Evrope naftom. Dvije najveće sile SAD i SSSR su se upustile u geopolitičko nadmetanje.

SSSR je isporučio velike količine oružja Egiptu što je bilo bolno mjesto zapadne Evrope, tj. V. Britanije čije zaostavštine njihove imperije prije su upravo bili Egipat i Indija.

Početak krize seže još u 1952. godinu. Nakon svrgavanja kralja Faruka od strane egipatske vojske, nova vlast mijenja dotadašnju politiku, zauzima nacionalistički panarapski smjer. Takav smjer je podgrijao konflikt s Izraelom kao i s Francuskom i V. Britanijom koje su držale kontrolu nad Sueckim kanalom.

1954. godine V. Britanija se obavezala da će povući svoje vojne snage iz tog područja.

Tokom 1956. godine se zaoštrio sukob između Egipta i Izraela. Egipat, vođen predsjednikom Naserom, u to vrijeme blokira zaljev Akaba, zatvara suecki kanal za izraelske brodove i time krši međunarodno pravo. Istovremeno, sa Sirijom i Jordanom Egipat osniva «Ujedinjenu arapsku vrhovnu komandu», koja ima malih ovlasti.

Naser je planirao gradnju Asuanske brane, kako bi smanjio bijedu naroda. Kako bi mogao finansirati taj projekat on je 1956. godine nacionalizirao Suecki kanal čijih su 44% vlasništva držale britanske banke i poduzeća. On im je isplatio odštetu, ali su ostali bez posjeda važnog trgovačkog puta.

SSSR i Indija su na tri bezuspješne međunarodne konferencije na kraju prihvatili nacionalizaciju, ali je V. Britanija bila, kako iz ekonomskih tako i vojno-strateških razloga uznemirena.

Velika Britanija i SAD su pokušale da pridobiju Egipat podsticanjem mira između Egipta i Izraela. One su pomagale Naseru da izgradi Asuansku branu. Naser je odbio američke pokušaje da posreduje između Egipta i Izraela. Potom je uspostavio diplomatske odnose sa Kinom. SSSR je ponudio finansijsku podršku u izgradnji brane. SAD po priznavanju Kine od strane Nasera donose odluku o obustavi radova na brani. Naser je na to odgovorio preuzimanjem Sueckog kanala.

Velika Britanija i Francuska su smatrale nužnom oružanu intervenciju, dok SAD smatra da bi to uništilo zapadne izgleda na istoku. Američki državni sekretar Dales je podržavao ciljeve V. Britanije i Francuske, ali se odupirao upotrebi sile. On je predložio osnivanje asocijacije zemalja korisnica koje bi nadzirale plovidbu kanalom i naplaćivale tako što bi postavile brodove izvan egipatskih i teritorijalnih voda. Francuzi i V. Britanija su se obratili UN i to je bio predposljednji korak prije napada na Egipat.

One su planirale da izazovu izraelsko-egipatski rata, pa da naprave svoje zone uz Suecki kanal.

Izrael je zauzeo Sinaj. SAD su zahtjevale od Savjeta bezbjednosti da donese rezoluciju kojom se Izraelu nalaže povlačenje iza utvrđene linije.

Moskva preuzima ulogu zaštitnika Egipta.

Ajzenhauer je dobio neku vrstu partnerskog pisma gdje ga predsjednik ruske vlade poziva da zajedno zaustave neprijateljstva na srednjem istoku. On ističe da bi ovaj sukob mogao eskalirati u III svjetski rat.

Nakon Suecske krize uslijedila je kriza u Iraku, Siriji i Jemenu.

MADARSKA

Mađarska je bila pod ruskim uticajem još od vremena Petra Velikog. Staljin je uspio povratiti sve ruske teritorije koje je izgubio u I svjetskom ratu i u Istočnoj Evropi je uspostavio tzv. satelitsku orbitu u čiji sastav su ušle sve zemlje koje je pred kraj I svjetskog rata uspjela osvojiti crvena armija.

Uporedo sa sueckom krizom, Moskvu su pogađala dešavanja u Poljskoj i Mađarskoj. Prvo je došlo do nemira u Poljskoj koji je krvavo ugušen. Poljska KP je rekla da će zemlja ubuduće slijediti sopstveni put u socijalizmu.

40-ih godina na vlasti je bio ortodokсни staljinista Maćaš Rakoši. Njega je Staljin izvukao iz jednog budimpeštanskog zatvora u zamjenu za mađarske zastave koje je crvena armija sakupila. Kada je nastupila Berlinska kriza, on je svrgnut sa vlasti, a na vlast dolazi Nađ. Poslije dvije godine Nađ je smaknut, a na mjesto predsjednika Vlade se vraća Rakoši.

Studenti su započeli demonstracije u Budimpešti dijeleći letke sa zahtjevima: sloboda govora, suđenje Rakošiju i njegovim sudionicima, povlačenje sovjetskih trupa i povratak Nađa na vlast. Od tih pobuna nastala je revolucija, paljeni su ruski tenkovi. Nađ je postavljen za predsjednika vlade.

Sada su demonstranti tražili uvođenje višepartijskog sistema, povlačenje sovjetskih trupa iz cijele zemlje, izlaz Mađarske iz Varšavskog pakta.

SAD je pokušala djelovati preko Savjeta bezbjednosti, ali je to prošlo neopaženo. Situacija u Budimpešti se otela kontroli. Pobunjenici su zauzeli sjedište komunističke partije i masakrirali svakog ko se tamo zatekao.

Mađari su tražili ukidanje komunističkog režima. Nađ je 1. novembra proglasio neutralnost Mađarske i njeno povlačenje iz Varšavskog pakta. Tražio je od UN da to prizna, ali on to nije uradio.

4. novembra sovjetske snage su ušle u Mađarsku i brutalno ugušile revoluciju. Janoš Kader?, generalni sekretar KP se vratio u zemlju sa sovjetskim grupama i osnovao novu KP. Nađ se sakrio u jugoslovensku ambasadu, ali je uhapšen odmah po izlasku iz nje. Poslije je pogubljen.

UN se bavio Sueckom krizom, a ne Mađarskom. Na nju je obratio pažnju tek kada je ugušena.

Generalna skupština je izglasala rezoluciju kojom je potvrđeno pravo Mađarske na neutralnost i zahtjevalo se slanje UN trupa u tu zemlju.

Mađarska rezolucija nikada nije sprovedena.

BERLINSKA KRIZA

Na Postdanskoj konferenciji donesena je odluka da se upravljanje nad Berlinom povjeri okupacionim snagama 4 sile: V. Britanija, SAD, Francuska i SSSR, koje će zajedno upravljati samom Njemačkom. Njemačka je podijeljena na Istoču i Zapadnu, a Berlin nije pripadao ni jednoj ni drugoj.

Zapadne okupacione zone su se 1949. godine ujedinile u Saveznu Republiku Njemačku, a u ruskoj zoni je uspostavljena Njemačka Demokratska Republika.

Hruščov je otvorio Berlinsku krizu postavlajući inicijativu. Zatražio je da se prekine uprava ove 4 sile i da zapadni Berlin postane slobodan grad. Ukoliko se to ne ispuni u roku od 6 mjeseci SSSR će potpisati mirovni sporazum sa Istočnom Njemačkom i odustati od svog okupacionog prava, a prilaz Berlinu će prepustiti NJDR.

Ukoliko bi prihvatili ovaj ultimatum nastala bi mat pozicija. Zapad bi dobio ono što je i imao, pristup Berlinu, a istočna Njemačka bi dobila pravo veta na ujedinjenje Njemačke.

Bio je prisutan strah od nuklearnog rata. SSSR je počeo da razvija termonuklearno? oružje.

SAD je rekla da nema namjeru da zarati zbog odbrane Berlina.

De Gol je nastojao da pokaže kako je Francuska nezamjenjiv partner Saveznoj Republici Njemačkoj. On je bio spreman da prizna ujedinjenje Njemačke, ukoliko će joj ova priznati političko vodstvo u Evropi. Nakon posljednjeg ultimatumu 1958. godine Ajzenhauer je naglasio ideju o slobodnom gradubez američkih trupa, pod uslovom da Berlin i prilaz tom gradu budu pod jurisdikcijom UN-a. Daler? je umro 1959. godine, a Ajzenhauer iste godine izjavljuje da Amerika ne namjerava ostati u Berlinu. Posljednji potez je bio 1961. godine kada se stanovništvo Berlina budi bukvalno u zatvoru. Čitav grad je bio okružen bodljikavom žicom i između zapadnog i istočnog dijela, što je kasnije učvršćeno betonom.

Kenedi se nadao da će jednom zauvijek okončati sovjetsko-američki sukob direktnim pregovorima i da će Berlinska kriza biti prekretnica u njihovim odnosima.

Rusija nije bila spremna da prihati pregovore o Berlinu. Strah od nuklearnog rata naveo je obje sile da ustuknu. Hruščov je 1963. godine objavio da je uspjeh postignut podizanjem zida. Time je kriza bila završena.

KOREJSKI RAT

Politika obuzdavanja je funkcionisala 3 godine. Sjevernoatlantski savez je služio kao bedem protiv sovjetske ekspanzije, dok je Maršalov plan jačao zapadnu Evropu u ekonomskom i socijalnom smislu. Korejski rat je izazvao dvostruki nesporazum. Komunisti nisu smatrali Koreju američkim interesom i nisu mislili da će ona reagovati jer je Kina postala komunistička, a s druge strane Amerikanci su to shvatili kao komunističku agresiju. Američku reakciju na korejsku agresiju su izazvala 3 događaja:

- blokada Berlina
- državni udar u Čehoslovačkoj 1948. godine
- komunistička pobjeda u Kini 1949. godine.

Sve ovo Truman je shvatio kao širenje komunizma.

Dva dana poslije kada su sjevernokorejske snage prešle 38. paralelu, Truman je naredio vazduhoplovnim i pomorskim snagama da stupe u akciju. Pridružile su im se i kopnene snage Japana. Amerika je uživala podršku sjevernoatlantskog saveza. V. Britanija i Turska su poslale svoje snage. Ostale članice su željele spriječiti agresiju, ali ne i kazniti Sjevernu Koreju. Za Trumana je Amerika ušla u rat da bi sprovela odluku Savjeta bezbjednosti.

Oni su na rat gledali kao na neku vrstu sovjetsko-kineskog pakta za širenje komunizma.

Truman se našao pred trostrukom dilemom:

- da li da vrati Koreju iza 38. paralele?
- da li da joj dopusti prodor prema sjeveru i kazni je za agresiju?
- ili da ujedini Koreju sve do Kineskog carstva?

SAD smatra da SSSR traži povod za rat. Američke snage su poduzele ofanzivu i kad su prešle 38. paralelu predložile su sklapanje primirja.

HITLER I RAZARANJE VERSAJSKOG PORETKA

Hitlerov dolazak na vlast značio je jednu od najvećih nesreća u historiji svijeta.

Niko od saveznika nije vjerovao da Hitler stvarno misli da promijeni svjetski poredak, iako je Hitler to otvoreno tvrdio. Osamnaest mjeseci od kada je postao kancelar Hitler je uspio da zavede diktaturu. On je objavio da namjerava da uništi Vanjski poredak, da se ponovo naoruža i da zatim počne da vodi ekspanzionističku politiku.

Međutim, demokratske zemlje na čelu sa V. Britanijom vjerovale su da Hitlera mogu obuzdati razoružanjem. Hitler se povukao iz Društva naroda, a početkom 1934. godine objavio je ponovno naoružavanje Njemačke.

Demokratske zemlje su čekale da Hitler nešto učini, pa da reaguju. Francuska se odlučila pobrinuti samo za svoju bezbjednost, a V. Britanija je smatrala da je razoružavanje i dalje najbolji način održavanja mira.

V. Britanija i Francuska su odlučile da dozvole nastavak naoružavanja Njemačke, zato što nisu zanle šta drugo da rade. V. Britanija još nije bila spremna da odustane od sistema kolektivne bezbjednosti i Društva naroda.

Francuska se pokušala osigurati sklapanjem dodatnih saveza. Poljska je svoje obaveze prema Francuskoj neutralisala ugovorom o nenapadanju s Njemačkom, što je značilo da bi u slučaju napada ona imala odriježene ruke da izabere savez koji bi ojoj u trenutku izbijanja krize pružio veću korist.

Francuski istočnoevropski saveznici, locirani između sovjetskog saveza i Njemačke, nisu bili spremni da dopuste sovjetskim trupama ulazak na svoju teritoriju što je otežavalo povezivanje Rusije i Francuske, te njihovih vojski.

Treći razlog je bio strah da savez sa Rusijom ne izazove objavu rata od strane Njemačke.

Tri mjeseca kasnije, pošto je Hitler ponovo uveo opštu vojnu obavezu između V. Britanije, Francuske i Italije počela je da se uspostavlja saradnja koja je podsjećala na savez. Musolini je podržavao Versajski poredak zato što se bojavao Njemačke, a i prezirao je Hitlera.

7. marta 1936. godine Hitler je naredio svojoj vojsci da uđe u demilitarizovanu Rajnsku oblast i sruši posljednji branik Versajskog poretka. Bilo je jasno da je istočna Evropa prepuštena Hitleru. Saveznici su to vidjeli kao vraćanje njemačke teritorije Njemačkoj. Hitler je pokušao da saveznike smiri ograničavanjem broja vojnika u Rajnskoj oblasti i povratkom u Društvo naroda. Britanci su Njemačku vidjeli kao bedem u Evropi protiv komunizma. Hitler je anektirao Austriju pod izgovorom na pravo o samoopredjeljenju naroda. Sljedeća meta je bila Čehoslovačka. 1938. godine Hitler je negovjetio da namjerava da pripoji Sudetsku? oblast Njemačkoj. Francuska je bila dužna da zaštiti Čehoslovačku i tu obavezu je imala i Rusija, ali tek nakon što to učini i Francuska.

V. Britanija i Amerika su zatvorile oči pred raspadom Čehoslovačke. Britanci su odobrili pripajanje svih dijelova Čehoslovačke koji imaju 50% njemačkog stanovništva.

Hitler je pristao na pregovore koji su se održali u Bag Godesbergu, gdje je zahtjevao da Čehoslovačka pored teritorije da i svoje vojne objekte Njemačkoj, zahtjevao je da se ne njemačko stanovništvo iseli iz Sudetske oblasti.

Musolini je predložio da se sastanu predstavnici Njemačke, Italije, V. Britanije i Francuske. Sastali su se u Minhenu. Pregovori su trajali kratko jer je jedini cilj bio da se potvrdi dogovor iz BadGodesberga. Kada su mu saveznici popustili, činilo se da Hitler nije bio zadovoljan, on je želio rat. Kada je 1939. godine Hitler objavio da polaže pravo na Dancig i zatražio izmjenu poljskog koridora, to je bila zadnja kap.

STALJINOVA TRGOVINA

Staljin je došao na poziciju potkopavajući svoje partijske suparnike. Hitler je uspio zbog svojih retoričkih sposobnosti .

Demokratske zemlje su smatrale da su ideologije Hitlera i Staljina previše različite da bi oni mogli postići savez. Ta pretpostavka bila je greška.

Za Staljina fašisti su bili isto što i kapitalisti. Staljin je najviše strahovao od tog da kapitalističke zemlje uđu u koaliciju i napadnu Rusiju.

Zaključio je ugovor s Njemačkom 1926. godine o neutralnosti, koji je obnovljen 1931. godine.

Kada je Staljin shvatio da Hitler misli ozbiljno po pitanju antikomunizma, razmotrio je i opciju priključivanja suprotnom taboru.

Pošto je Hitler okupirao Češku 1939. godine Staljin je nakon Minhenske konferencije otvorio licitaciju za ponude u vezi savezništva, gdje demokratske zemlje nisu imale nikakve šanse ukoliko bi Njemačka dala ikakvu ponudu. Staljin je bio svjestan da je nakon Češke, Poljska sljedeća Hitlerova meta, on se nije želio upustiti u rat zbog Poljske, pa je predložio njenu podjelu. Staljin je objavio svoju neutralnost u sukobu između kapitalističkih zemalja. V. Britanija je nakon Poljske prestala da popušta Hitleru, bila je svjesna da bi Belgija bila sljedeća žrtva. V. Britanija je da bi se suprotstavila Hitleru upotrijebila i razradila sistem kolektivne bezbjednosti, gdje je 1939. godine poslala note Grčkoj, Jugoslaviji, Francuskoj, Poljskoj i Sovjetskom Savezu, da bi provjerila njihovu reakciju na pretpostavljenu prijetnju Rumuniji.

Poljska je odbila da sudjeluje ukoliko će tu biti Sovjetski Savez. V. Britanija je morala da bira između ove dvije zemlje. V. Britanija se odlučila za Poljsku, jer nije imala povjerenja u Staljina.

Čemberlen je zabrinut za budućnost Poljske napisao unilateralnu garanciju Poljskoj. Unilateralne garancije date su Grčkoj i Rumuniji. V. Britanija je svoju garanciju Poljskoj zasnovala na 4 pogrešne pretpostavke:

- da je Poljska značajna vojna sila, veća od Sovjetskog Saveza;
- da su Francuska i V. Britanija zajedno dovoljno jake da poraze Njemčku;
- da je Sovjetski Savez zainteresovan za održavanje postojećeg stanja u Istočnoj Evropi;
- da su ideologije Njemačke i Sovjetskog Saveza do te mjere različite da je njihov savez nemoguć.

Ove pretpostavke će udaljiti Rusiju od demokratskih zemalja. Čemberlen je želio da izbjegne rat, a Staljin je osjećao da je rat neizbježan i želio je da iz njega izvuče korist. On je igrao na dvije strane.

V. Britanija je Sovjetskom Savezu ponudila deklaraciju po kojoj će pomoć sovjetske vlade biti dostupna svakom sovjetskom susjedu koji bude pružio otpor agresiji u slučaju da do nje dođe. Staljin je

to odbio. Odgovorio je tako što je ponudio svoj prijedlog koji je predstavljao savez Sovjetskog Saveza, Francuske i V. Britanije, vojni sporazum na osnovu kojeg bi taj savez funkcionisao i garanciju za sve zemlje od Baltičkog do Crnog mora. Kada mu je V. Britanija prihvatila nacrt ugovora onda se Staljin okrenuo Hitleru da vidi šta on nudi.

Ključna stvar koja ga je interesovala bio je tajni protokol o podjeli Istočne Evrope. Prijedlog je sačinjavao ideju o podjeli Poljske. Finska i Estonija je trebala da uđe u sovjetsku uticajnu sferu, Litvanija bi pripala Njemačkoj, a Letonija bi bila podijeljena.

Rusija je u II svjetski rat ušla radi podjele plijena sa Njemačkom.

DETANT

Uspostavljanje trougla SAD-SSSR-KINA omogućili su proboj na mnogim važnim frontovima, okončanje rata u Vijetnamu, sporazum u vezi pristupa Belinu. Evropskom konferencijom o bezbjednosti i suradnji De Gol je pokušao da utiče na SR Njemačku da okene leđa Americi. Njemački ministar spoljnihposlova Vili Brant se 1969. godine našao na čelu SR Njemačke i ideja je da je ujedinjenje Njemačke moguće uz približavanje komunističkom svijetu. Niksonova administracija je odlučila da potraži Brantovo približavanje SSSR-u.

Godine 1971. je postignut novi sporazum u 4 sile, koji garantuje slobodu zapadnog Berlina i pristup tom gradu. Pored ovog sporazuma, Brantova politika je omogućila i sklapanje sporazuma o prijateljstvu između zapadne Njemačke i Poljske, Istočne Njemačke i SSSR-a. SSSR je podržao oružjem Egipat, Siriju, a onda i arapske ekstremitete.

Ovaj problem Niksonova administracija je riješila dajući podršku nekim liderima i blokiranjem svega što je postignuto uz pomoć SSSR-a. Time su se neke arapske vođe distancirale uod SSSR-a.

Kriza je izbila kada je 1970. godine Egipat protiv Izraela pokrenuo rat iznurivanja.

Izrael je odgovorio serijom vazdušnih napada i to je rezultiralo dolaskom sovjetskih trupa i protivzračnog naoružanja.

Daljnje administracije su radile na mirovnom procesu na srednjem istoku.

Detant je smirio situaciju u svijetu.

Niksonovo napuštanje tradicionalne američke politike dovelo ga je u položaj da se brani i od demokrata i republikanaca. Glavna kritika se odnosila na uspostavu odnosa sa Kinom i SSSR-om i uključivanje Amerike u sistem ravnoteže snaga.

Uspostava direktnih odnosa između Niksona i Moskve razbjesnila je birokratiju. Nikson je bio izložen napadima konzervativaca, liberala i neokonzervativaca. konzervativci su strahovali od moralnog razoružavanja, liberali su bili zabrinuti zbog toga što Amerika svoju bezbjednost suviše zasniva na vojnoj sili, a neokonzervativce je plašila mogućnost svjetske vojne pomoći.

Detant – miroljubiva koegzistencija.

Senator Henri Džekson je nastojao da uništi detant. Kasnije vođeni pregovori su doveli do postizanja dva sporazuma. Tu je bio sporazum koji obje strane obavezuje na petogodišnje zamrzavanje programa strateških ofanzivnih raketa. U raspravu su uključena i pitanja ljudskih prava, posebno prava jevreja u SSSR-u. Njima je bilo zabranjeno iseljavanje.

Kritičari su nastojali osporiti uspjeh Niksonove administracije. Uspjeh je konferencija o evropskoj bezbjednosti i suradnji na kojoj je učestvovalo 35 zemalja. Ova konferencija je omogućila svim učesnicima da odlučuju o političkom ustrojstvu zemalja istočne Evrope. Ovaj sporazum je donešen u Ženevi, a potpisan u Helsinkiju. Značenje detanta – ovaj sporazum je usklodu sa ljudskim pravima.

NJEMAČKO – SOVJETSKI PAKT

Sve do 1941. godine Hitler i Staljin su pomoću tradicionalnih sredstava slijedili ?? tradicionalne ciljeve. Staljin je čekao na dan kada će moći da upravlja svijetom u kojem će vladati komunizam.

Viziju rasnog čistog carstva kojim upravlja njemačka viša rasa, Hitler je iznio u svojoj knjizi «Mein Kampf».

Zajednički nacionalni interes koji je zahtjevao diobu Poljske, mogao je neko vrijeme da nadvlada ideološke razlike. Kada je 1941. godine njihov pakt konačno prekinut, planuo je najveći kopneni rat u historiji čovječanstva.

Njemačka vojska je za manje od mjesec dana pregazila Poljsku. Uslijedio je period nazvan lažnim ratom u kojim je Francuska potpuno demoralisana.

Ona je stotinama godina ratovala da bi spriječila ujedinjenje Evrope i da bo povratila Alzas i Loren.

Staljin je Nijemcima, poslije potpisivanja pakta, predložio novi sporazum i zamjenu poljske teritorije od Varšave do Krezonove? linije, koja je trebala da propadne Sovjetskom Savezu, za Litvaniju koja je trebala da pripadne Njemačkoj. Cilj mu je bio stvaranje tampon zone za Ljenjingrad. Hitler je prihvatio Staljinov prijedlog.

Sovjetski Savez je trima baltičkim republikama predložio vojni savez uz pravo da na njihovim teritorijama uspostavi baze. Crvena armija je zauzela svoj dio Poljske, a Finska je odbacila Staljonove zahtjeve. Međutim, poslije nekoliko mjeseci Finska je podlegla.

Velika Britanija i Francuska su pokušale da preko Švedske i sjeverne Norveške dođu do Finske.

U maju 1940. godine lažni rat je prekinut.

Njemačka je preko Belgije brzo porazila Francusku. Hitler se našao u neoumici sa kim prvo da zarati, sa Velikom Britanijom ili Rusijom. Smatrao je da im dvije opcije: direktno napasti V. Britaniju ili napasti Rusiju, pa onda sa njenim resursima napasti Englesku. Hitler je u jednom ugovoru nagovijestio da je spreman na kompromis sa V. Britanijom. Od nje je zatražio da vrati predratne njemačke kolonije i da se odrekne od uplitanja u događaje na kontinentu. Za uzvrat je bio spreman dati garanciju V. Britaniji. Čerčil je potražio pomoć Amerike. Hitler se tada okrenuo drugoj mogućnosti, pokušao je da uništi britansko vazduhoplovstvo i da, ako to bude neophodno, zauzme britanska ostrva. V. Brtanija nije bila u stanju da sama pobijedi Njemačku, a o američkom ulasku u rat nije bilo ni govora.

Godine 1940. Hitler je naredio pripremu planova za napad na Sovjetski Savez. Istakako je da će Sovjetski savez biti poražen, a da će Japan svoje snage okrenuti na Pacifik i na tu stranu usmjeriti američku pažnju.

Tako bi prema njemu V. Britanija ostala sama i bez saveznika, ne bi mogla ratovati sa Njemačkom. Oslučio je da prvo provjeri da li bi Sovjetski savez zajedno sa njim napao V. Britaniju, pa bi se onda

obračunao sa svojim istočnim susjedom. Staljin je bio veoma oprezan s ozbirom da je dobro poznao Hitlerove ideje. Opredijelio se za strategiju odugovlačenja.

Najgori događaj za Staljina predstavljalo je potpisivanje trojnog pakta: Italije, Njemačke i Japana kada su se ove zemlje obavezale da uđu u rat protiv bilo koje druge zemlje koja bi prešla na britansku stranu. Hitler je dao ultimatum Rusiji, ili sa njim protiv V. Britanije ili će ona postati žrtva njemačkog ekspanzionizma.

Predloženo je da Japan, Italija, Njemačka i Rusija podijele svijet u svoje uticajne sfere, gdje bi Japan ušao u juoistočnu Aziju, Italija u Afriku, Njemačka bi zahtjevala svoje nekadašnje kolonije u Africi, a Rusija je mogla da se usmjeri na jug da stekne izlaz na otvoreno more.

Staljin je zahtjevao da se Finska vrati u njegovu sferu. Hitler je donio odluku da napadne Sovjetski Savez do ljeta 1941. godine. Staljin je očekivao da će Hitler prije napada postaviti dodatne uslove. U Moskvi je u aprilu 1941.godine zaključen pakt o nenapadanju sa Japanom.

Staljin je prekinuo saradnju sa V. Britanijom i Amerikom u nadi da će tako spriječiti njemački napad. Njemački napad je iznenadio Staljina koji je bio spreman zaogromne ustupke samoda ga izbjegne.

USPJESI I NEDOSTACI POLITIKE OBUZDAVANJA

Krajem 1945. došlo je do neprilika. Konferencija u Postdamu i skupovi ministara vanjskih poslova nisu donijeli nikakve rezultate. Staljin je nametnuo svoju volju Istočnoj Evropi. Borbu između SAD-a i SSSR-a Truman je shvatio kao nametanje dobra i zla. Pod američkim vodstvom, zapadne okupacione zone su Njmačku ujedinile. Istočne zemlje vezale su se za SSSR. Nekadašnje sile osnovane: Italija, Japan i SR Njemačka postepeno su se približavale savezu sa SAD-om.

SSSR je svoju prevlast u Istočnoj Evropi učvrstio Varšavskim paktom.

Američki ambasador u Moskvi je u Vašington poslao tzv. dugački telegram. On tvrdi da se u središtu staljinovog odnosa prema svijetu nalazi komunistička ideologija. Također, smatra da je marksizam za Ruse vrijedan svake žrtve.

Na osnovu ovog telegrama napravljeno je prvo sistmatičko izlaganje novog pristupa ovom problemu, sadržano u memorandumu Stejt Departmenta iz aprila 1946. godine. Prema njemu, Moskvu treba pokušati diplomatskim putem odobrovoljiti na suradnju, a po potrebi može se primjeniti i sila. Ameriak je dominantna na moru i vazduhu, a SSSR je dominantna na tlu. Ovaj memorandum je napisao Friman. Metjuz smatra da je UN instrument putem kojeg SAD može da izrazi svoje protivljenje sovjetskoj ekspanziji. Velika Britanija mora ostati najveća evropska politička, vojna i ekonomska sila. Smatra da SAD putem UN-a treba da pruži podršku V. Britaniji.

Još od kraja rata V. Britanija je ekonomski i vojno podržavala Grčku i Tursku.

Međutim, V. Britanija nije mogla da izdrži ruski pritisak. Godine 1947. u ovalnom uredu održan je sastanak u sastavu Truman, Maršal i Din Aceson. Oni su pokušali da ubjede grupu republikanskih kongresmena u značaj pružanja pomoći Turskoj i Grčkoj. Pomoć Turskoj i Grčkoj posmatrana je kao dio globalne borbe između demokratije i diktature. Trumanova doktrina nastoji da putem UN-a pokaže da su njeni ciljevi sloboda, vladavina većina, a ne manjine.

Državni sekretar Maršal je ponudio program ekonomike i društvene obnove Evrope

Sjevernoatlantska alijansa je bila prvi mirnodopski vojni savez u američkoj historiji. Povod za njegovo osnivanje bio je komunistički udar 1948. godine u Čehoslovačkoj.

Odmah po objavljivanju Maršalovog plana, Staljin je počeo da učvršćuje svoje pozicije u Istočnoj Evropi.

Kritika s kojom se politika obuzdavanja suočila u vrijeme dok se još postepeno uobličavala, poticala je iz 3 škole mišljenja:

1. Realisti oličeni u Volteru Lipmanu koji tvrdi da politika obuzdavanja iscrpljuje američke resurse i vodi psihološkom i geopolitičkom prenaprezanju;

2. Čerčil tvrdi da položaj zapada nikada neće biti bolji nego na početku hladnog rata kada je samo Amerika posjedovala nuklearno oružje i čekanje daje priliku Rusiji da i ona stekne isto;
3. Henri Volas Americi osporava moralno pravo da provodi politiku obuzdavanja. Po njegovom mišljenju, amerikanci se vode po makijavelističkom principu obmane sila, nepovjerenje i kao takvi oni nemaju moralno pravo da intervenišu u inostrantvu.
4. Doktrina obuzdavanja u Americi se održala više od 4 decenije.

PREGOVORI SA KOMUNISTIMA

Staljin je želio obustaviti trku u naoružanju koju nije mogao dobiti. Želio je utvrditi pozicije i sfere utjecaja u Evropi.

Uvezivanje kapitalističkih zemalja u NATO su dokazali uspon kapitalizma, ali je to Staljin odbijao da prihvati. Pokušao je drugi svjetski rat kapitalističkih zemalja da okrene u svoju korist, da čeka da se sve iscrpe u međusobnoj borbi. Nakon blokade Berlina, Staljinova mirovna nota je pokušala da umanjí pritisak SAD-a i saveznika.

Tom notom on predlže ujedinjenje Njemačke u kojoj bi se održali slobodni izbori.

Na položaj kancelara SR Njemačke doao je Adenauer.

Francuska, V. Britanija i SAD su prihvatile koncept ujedinjenja Njemačke, ali pod uslovom da Njemačka ostane u NATO-u.

Rusija se plašila da bi gubitkom istočne Njemačke oslabio njen položaj u Evropi. Čerčil je smatrao da bi Ruse na ustupke mogao natjerati hladni rat. Zapad teži da Njemačka ostane dio zapadnog sistema.

Ukoliko bi Njemačka postala neutralna, stvorila bi se praznina i potencijalna opasnost. Čerčil smatra da dogovor sa sovjetima treba da obuhvati sljedeće:

1. neutralnu ujedinjenu Njemačku
2. uspostavljanje sistema zapadne alijanse duž francusko-njemačke granice
3. povlačenje svjetskih trupa na poljsko-sovjetsku granicu.

NATO nije bio spreman da se diplomatski aktivira u realizaciji Čerčilovih ideja. Čerčil insistira na pregovorima, a SAD na čekanju da se SSSR prepadne.

Svaki oblik saradnje i pregovora SAD je smatrala ustupkom SSSR-u. Čerčil je pokušao da uspostavi međusobno priznavanje Francuske i Njemačke, a da V. Britanija bude garant njihovoj nezavisnosti. Protivio se nuklearnoj strategiji. Zalagao se za uspostavljanje zone u kojoj ne bi bilo nuklearnog oružja, a ona bi obuhvatila Poljsku, Njemačku, Čehoslovačku, međutim rizik od SSSR napada bio je prevelik. Staljinovi nasljednici su uvidjeli da od pregovora sa zapadom nema niša i svoje interesovanje su okrenuli u drugom pravcu Koreja, Indokina. Staljinov nasljednik Hruščov smatra da kapitalizam slabi, a sa njima je otpočeo i kraj komunizma. On je izazvao krizu na srednjem istoku, objavio niz ultimatumu u vezi sa Berlinom, podsticao ratove za nacionalno oslobođenje i stacionirao rakete na Kubi.

Iako je zapadu stvorio velike probleme, nije baš pomogao Rusiji. On će nadmetanje NATO-a i SSSR-a prenijeti u Evropu.

SPOLJNA POLITIKA KAO GEOPOLITIKA – NIKSONOVA TRAINGULARNA DIPLOMATIJA

Nikson je savršeno poznao geopolitiku. Smatrao je da je svijet podjeljen na prijatelje i protivnike, i na područja koja surađuju i ona u kojima dolazi do sukoba interesa.

Trudio se da Ameriku vodi u skladu sa njenim nacionalnim interesom. Smatrao je da će ravnoteža snaga dovesti do stabilnosti u svijetu i da Amerika neizostavno mora da bude jaka.

Zalagao se da će ravnoteža snaga dovesti do stabilnosti u svijetu i da Amerika neizostavno mora da bude jaka. Zalagao se da o budućnosti svijeta odlučuje put velikih sila i to u skladu s njihovim vlastitim nacionalnim interesima.

Nikson je 1969. godine izložio američke kriterijume za angažovanje u svijetu. Ovi kriteriji su kasnije nazvani Niksonovom doktrinom.

Američko angažovanje u regionu koji nije obuhvaćen savezima biće odlučno na osnovu sljedećih kriterija:

- SAD će poštovati svoje ugovorne obaveze;
- SAD će obezbjediti štit, ukoliko neka nuklearna sila ugrozi slobodu neke savezničke zemlje ili zemlje čiji opstanak je bitan za bezbjednost SAD-a.

Mnogi analitičari su smatrali da je uzrok američko-ruskog sukoba osjećaj nesigurnosti koji Amerika izaziva kod Rusije. Nikson se udaljio od strategije obuzdavanja i odlučio se za direktne pregovore sa Moskvom. On je bio pod pritiskom pristalica kontrole naoružanja i onih koji su se zalagali za naoružavanje. Niksonova ideja o otvranju prema Kini suzila je opcije SSSR-u. Njegova trivialnost je podrazumijevala američko-kinesko-ruske odnose.

Uspostavljena je trgovinska suradnja sa Kinom. Nikson je upozorio SSSR da neće ostati indiferentna ukoliko napadne Kinu.

Peking i Moskva su bili primorani da unaprijede odnose sa Vašingtonom. Nikson je 1972. godine potpisao Šjangajski ko? koji će postati putokaz kinesko-američkih odnosa tokom narednih 10 godina.

Ovaj tekst je pored ideologije i međunarodnih odnosa sadržavao i sljedeće:

- napredak ka normalizaciji odnosa između Kine i SAD-a predstavlja interes obje zemlje;
- obje zemlje žele da smanje mogućnost sukoba;
- nijedna ne teži uspostavljanju hegemonije u azijsko-pacifičkoj regiji.

Godine 1973. Kina i SAD su se složile da se odupru pokušaju bilo koje zemlje da uspostavi dominaciju u svijetu. To je Niksonova administracija označila kao novu strukturu mira.

Poslije američkog otvaranja prema Kini, SSSR je bio suočen sa izazovom na dva fronta, NATO-a na zapadu i Kine na istoku. Najbolja opcija SSSR-a je bila približavanje SAD-eu. Mjesec nakon posjete Pekingu, Nikson je pozvan u Moskvu.

EVROPSKI KONCEPT - VELIKA BRITANIJA, AUSTRIJA I RUSIJA

Godine 1814. još dok se Napoleon nalazio na svom prvom prognanstvu na Elbi, ratni pobjednici su se sastali u Beču radi dogovora o uređenju poslijeratnog svijeta. Poslije Bečkog kongresa Evropa je zakoračila u najduži period mira u svojoj historiji.

Uspostavljanje ravnoteže snaga u Evropi pokazalo se kao relativno jednostavno.

Austrija je učvrstila svoju poziciju u Italiji, a Pruska u njemačkim zemljama.

Francuska je morala da se odrekne svih osvojenih teritorija i da se vrati u svoje stare granice, odnosno da se povuče na teritorij prije revolucije.

Austrija je i dalje sebe smatrala za prvu i stoga je bila odlučna u namjeri da spriječi bilo koju njemačku državu, posebno Pruska da joj oduzme primat.

Odnos Pruske i Austrije predstavljalo je središte evropske stabilnosti.

Od nekih 300 državica, koliko je postojalo prije Napoleonovih ratova, stvoreno je 30 međusobno povezanih u njemački savez. Ovaj savez je bio previše jak da bi ga napala Francuska, a u isto vrijeme previše slab a bi ugrozio susjede. Poslije Bečkog kongresa dolazi do osnivanja dvije koalicije:

- četvornog saveza u koji su ušle V. Britanija, Pruska, Austrija i Rusija i
- Svete Alijanse u čiji savez su ušla samo 3 tzv. istočna dvora: pruski, austrijski i ruski.

Četvorni savez je stvoren u Beču sa ciljem obuzdavanja Francuske. Sveta alijansa se tumači kao obaveza potpisnika da očuvaju postojeće stanje u evropskim zemljama.

Kaslerej i Meternih su se razilazili u pogledu načina na koji bi se mogla obuzdavati nestalna i nametljiva Rusija.

Kaslerej je bio spreman da se odupre isključivo otvorenim napadom i to samo onima koji ugrožavaju ravnotežu, dok se Meternih nije mogao upuštati u borbu, jer nije imao povoljnosti koju je V. Britanija imala u pogledu geografskog položaja. Sa ciljem obuzdavanja Rusije, Austrija je vodila dvostruku strategiju. Vodila je borbu protiv nacionalnih pokreta, ali ne previše otvoreno, a druga strategija se zasnivala na nadmudrivanju sa ruskim carom.

Idelanu kombinaciju za Meterniha predstavljala bi britanska podrška radi očuvanja teritorijalne ravnoteže i ruska podrška u cilju suzbijanja nemira u zemlji.

Brzo se pokazalo da nemiri u zemlji predstavljaju opasnost. Da bi se ublažilo nesuglasje, Kaslerej je predložio održavanje povremenih sastanaka ministara vanjskih poslova na kojima bi se razmatrala situacija u Evropi.

Velika Britanija je željela da se Francuska drži pod kontrolom. Tokom grčkog ustanka 1821. godine Engleska je želju Ruskog cara da zaštiti hrišćansko stanovništvo od Otomanskog carstva koje se urušava, protumačila kao prvu fazu pokušaja Rusije da osvoji Egipat.

Engleska je u prvi plan počela da stavlja svoje nacionalne interese.

Godine 1854. godine velike sile su zaratile prvi put od vremena Napoleona. Taj sukob, Krimski rat, izazvala je Francuska. Godine 1852. godine francuski car Napoleon III koji je državni mudarom došao na vlast, ubjedio je sultana da mu dodijeli titulu, zaštitnika hrišćana u Otomanskom carstvu. Ta uloga je po tradiciji pripadala rimskom caru. Nikola I se razbjesnio i prekinuo diplomatske odnose sa Turskom. Austrija, koja je mogla najviše da izgubi u ratu, rpedložila je da Francuska i Rusija zajednički djeluju kao zaštitnici hrišćana u Otomanskom carstvu. Palmerston nije bio za takvo rješenje i poslao je britansku kraljevsku mornaricu na ulaz u Crno more i time ohrabrio Tursku da objavi rat Rusiji, a V. Britanija i Francuska su podržale Turusku.

Stvarni motiv rata za Nikolu je bio san o zauzimanju Bosfora i Dardanela.

Palmerston je tražio bilo kakav izgovor da za sve vrijeme prekine ruski prodor na Bosfor i Dardanale.

Kada je izbio rat, britanska mornarica u Crnom moru počela je da uništava rusku crnomorsku flotu.

Anglo-francuske snage su se iskrcale na Krim da bi osvojile rusku pomorsku bazu.

Austrija je u početku objavila neutralnost.

Rusija se morala sukobiti sa Austrijom u vezi sa Balkanom, a vremenom je pokušala i da prodre u austrijsko carstvo. Sve češće rusko uplitanje na Balkanu pretvorilo se u jednu varnicu što će izazvati svjetski rat i raspad Austrije.

Tokom narednih 5 godina Bizmark će poraziti Austriju u ratu za prevlast u njemačkim zemljama.

Rusija je i tog puta stajala po strani, što je učinila i Francuska.

Britanski utjecaj u 19. st. je dostigao vrhunac. Bila je vodeća industrijska zemlja, a njena mornarica je gospodarila morima.

Tokom skoro cijelog 19. st. očuvanje Austrije predstavljalo je važan britanski cilj, jer je za njih Austrija bila važna protuteža ruskom prodoru na Bosfor i Dardanele.

REALPOLITIKA SE OKREĆE PROTIV SEBE

Realpolitika je spoljna politika zasnovana na procjeni moći i nacionalnom interesu. Ona je omogućila ujedinjenje Njemačke. Međutim, ujedinjenje Njemačke dovelo je do toga da se realpolitika okreće protiv same sebe, ostvarujući suprotno od onoga što je trebalo da postigne.

Poslije ujedinjenja Njemačka je postala najjača država u Evropi, a jačala je i dalje, što je iz temelja izmijenilo evropsku diplomatiju. Više nije postojala razdjeljena srednja Evropa na koju je mogao da se primjeni Rišeljev? sistem.

Francuska više nije bila dovoljno jaka i stoga su joj za odbranu bili stalno potrebni saveznici.

Austrija se počela širiti na Balkanu, što je dovelo u sukob sa Rusijom.

Bizmark je jednom rekao da je u igri sa 5 igrača uvijek poželjno biti na strani trojice.

Od tih pet velikih sila Njemačka je po svaku cijenu morala da stvori savez sa Rusijom i Austrijom.

U vrijeme održavanja Bečkog kongresa Rusija je bila najmoćnija država.

Godine 1873. trojcarski savez se pozivao na tri carska dvora i podsjećao je na Maternihovu svetu alijansu.

Balkanske ramirice između Rusije i Austrije su postajale sve gore. Bizmark je pokrenuo dvije krize. Jednu izmišljenu u kojoj je provjeravao stavove sila u slučaju da zarati sa Francuskom, gdje je došlo do saznanja da bi Rusija podržala Francusku, a i V. Britaniju. Druga kriza je bila realna. Otpočela je na Balkanu i ona će izazvati i I svjetski rat.

Britanci su rusko zaposjedanje Bosfora i Dardanela vidjeli kao direktnu prijetnju Egiptu, stoga je V. Britanija morala da očuva Otomansko carstvo čak i po cijenu rata sa Rusijom. Britanija je bila uvjerenjena da Rusija ugrožava njene interese u Indiji i Egiptu, bez izbora što je realno prijetnja bila mala.

Turska je odbila zahtjeve Rusije ubjeđena da će je V. Britanija podržati na što je Rusija odgovorila objavom rata. Rusi su došli do kapija Carigrada, što je navelo Austriju da preispita svoju podršku Rusiji.

Rusi su, pozivli na Sanstefanski ugovor kojim bi se stvorila velika Bugarska pod ruskom protekcijom, i to bi omogućilo kontrolu Rusije na Bosforu i Dardanelima, što V. Brinatnija nije mogla dozvoliti. Zato su V. Britanija i Austrija objavile da je taj ugovor nevažeći. V. Britanija je zaprijetila ratom ukoliko Rusija uđe u Carigrad, a Austrija je zaprijetila ratom ukoliko Rusija podijeli njen teritorij na Balkanu.

Bizmarkov trojcarski savez je bio na rubu propasti, zato je predložio da Njemačka organizuje kongres na kojem bi se riješilo pitanje Balkana.

Tajnim sporazumom V. Britanija je Austriji obećala da će podržati okupaciju BiH, a sultana je uvjerala da će zagarantovati turske teritorije u Aziji. Sultan je za uzvrat Engleskoj dao ostvro Kipar da na njemu izgradi vojnu bazu. Smatrajući V. Britaniju za glavnog neprijatelja Rusije, a Francusku za suviše slabu

da bi mu bila saveznik, Bizmark se složio s obnavljanjem Trojecarskog saveza, ovoga puta zasnovanog na principu realpolitike.

Trojecarski savez je zemlje potpisnike obavezivao na dobrovoljnu neutralnost u slučaju da jedna od njih stupi u rat s nekom zemljom.

Godine 1882. i to godinu nakon osnivanja drugog Trojecarskog saveza, Bizmark je ubijedio Italiju da priđe savezu Austrije i Njemačke koji je tako prerastao u Trojni savez.

VILSON I VERSAJSKI UGOVOR

Na dan 11.11.1918. godine britanski predsjednik vlade Dejvid Lojd Džordž je objavio da je između Njemačke i savezničkih snaga potpisano primirje. U ovom ratu neprijatelj je morao da bude u potpunosti poražen.

Tokom zime 1914/1915. godinu vojna strategija i spoljna politika su se razišle. Nijedna zaraćena strana nije se usuđivala da razmišlja o kompromisu. Francuska nije prihvatila rješenje koje nije obuhvatalo povratak Alzasa i Lorena.

Njemačka nije uzimala u obzir mir koji podrazumijeva vraćanje davno osvojenih teritorija.

Ulazak Amerike u rat, tehnički je omogućilo postizanje konačne pobjede.

Vilson je predložio da mir bude zasnovan na principu kolektivne bezbjednosti. Treba se braniti svjetski mir i odbaciti nacionalne interese.

Vilson je zahtijevao da se osnuje društvo za održavanje mira – Društvo naroda.

Svaka članica predložene svjetske organizacije bila bi obavezna da se odupe agresiji bilo gdje da do nje dođe i bilo ko da je počinio, kao i da kažnjava države u slučaju da odbiju miroljubivo rješenje spora.

U januaru 1918. godine Vilson je pred oba doma Kongresa iznio ratni plan sadržan u 14. tačaka. One su bile podijeljene u 2 dijela. Osam tačaka je bilo obavezno i one su obuhvatale: otvorenu diplomatiju, slobodnu plovidbu morima, opšte razoružavanje, uklanjanje trgovinskih barijera, rješavanje kolonijalnih pitanja, obnovu Belgijske države, povlačenje sa Ruske teritorije i kao najvažnije osnivanje Društva naroda.

Preostalih 6 tačaka je bilo povoljno da se riješe, ali ne i neophodno.

Tu je svrstano povratak Alzasa i Lorene Francuskoj, povlačenje sa Balakna, itd.

Evropske sile su iscrpljene od rata, bile prisiljene da udovoljavaju Vilsonu.

Francuska je pretrpila veliku ljudsku štetu, ekonomski i industrijski je totalno uništena. Francuska se zalagala za rasparčavanje Njemačke.

Da bi umirili Francusku, Vilson i britanski političari su umjesto rasparčavanja Njemačke predložili sporazum koji je garantovao novo rješenje. Amerika i V. Britanija bi na osnovu njega pristale da uđu u rat ukoliko ga Njemačka prekrši.

Iz svih tih tendencija konačno je nastao Versajski ugovor, nazvan po dvoru ogledala u Versaju, dvorcu kojem je potpisan. On je Njemačku kažnjavao u teritorijalnom, ekonomskom i vojnom pogledu. Njemačka je morala da preda 13% svoje predratne teritorije. Njemačke kolonije date su na privremenu upravu zemljama pobjednicama pod nadzor Društva naroda.

Vojna ograničavanja svela su njemačku vojsku na 100 000 regruta, ratna mornarica na 6 krstarica i nekoliko manjih brodova. Zabranjeno joj je posjedovanje ofanzivnog naoružanja kao što su

podmornice, avioni, tenkovi i teška artiljerija. Morala je da isplaćuje penzije žrtvama rata i njihovim porodicama. Odmah je morala platiti pet miliona dolara u gotovom ili u naturi.

Francuska je trebala da dobije ogromne količine uglja kao nadoknadu zbog toga što je Njemačka tokom okupacije uništila njene rudnike.

V. Britanija je dobila najveći dio njemačke trgovačke flote kao naknadu za one koje joj je potopila.

Austro Ugarska se raspala, a Rusija je nestala sa svjetske scene.

U jednoj klauzuli o ratnoj krivici Njemačka je osuđena kao krivac izbijanja I svjetskog rata.

Ovaj sporazum je oslabio Njemačku, ali ju je geopolitički osnažio.

PREDSTAVLJANJE DRŽAVA U MEĐUNARODNIM ODNOSIMA

U savremenoj državi međunarodno predstavljanje je povjereno poglavaru države. Ustav mu povjerava da objavljuje rat, sklapa mir, prima diplomatske predstavnike, daje punomoći za potpisivanje međunarodnih sporazuma itd.

Bez posebne punomoći državu može predstavljati predsjednik vlade (premijer), te ministar vanjskih poslova

MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA

MVP daje upute i naloge svojim diplomatskim predstavnicima, prati njihovu djelatnost, prikuplja i distribuira informacije, te predlaže pitanja vanjske politike. Da bi država bila predstavljena u međunarodnoj zajednici, mora biti međunarodno priznata. Vrlo važno tijelo za predstavljanje države u inozemstvu je MVP. Izvršna vlast ministara je da provode vanjsku politiku svoje zemlje.

VRSTE ODNOSA MEĐU DRŽAVAMA

- saveznički (radi ciljeva) – zategnuti
- dobrosusjedski – prekinuti
- srdačni
- prijateljski (prividni, politički)
- dobri
- normalni
- hladni (formalno postojanje diplomatskih odnosa)

PROTOKOL I DIPLOMATIJA

Riječ protokol je grčkog porijekla. Bečka konvencija s diplomatskim odnosima samo je minimum koje države i njihovi predstavnici moraju strogo poštovati. Nepoštivanje tog minimuma može izazvati sporove među državama. Svaka država pri ministarstvu vanjskih poslova ima protokol kao instituciju. Zadaća protokola je rješavanje svih pitanja, ceremonija kojoj prisustvuje poglavar države. Protokol provodi mjere primanja i boravka stranih veleposlanika.

AMBASADOR

On zastupa svoju državu pred vlastima države primateljice. Budući da prima i pronosi priopćenja svoje vlade, predstavlja službeni izvor informacija, on je stalni posrednik u odnosima između dvije države.

Ambasador sa svojim saradnicima radi na poboljšanju položaja svoje zajednice, radi na poboljšanju trgovanja, radi na političkoj, kulturnoj i drugoj saradnji.

Ambasador iznosi opću politiku svoje zemlje, zbog toga mora biti dobro informiran o političkim kretanjima.

Osim smirenog temperamenta, poznavanja stranog jezika, mora dobro poznavati politiku svoje zemlje i politiku zemlje primateljice.

Mora imati široku političku kulturu, mora biti oprezan i objektivan te zdravo i hladno prosuđivati. Ne smije težiti polemičkim razgovorima, već onima koji vode željenim rješenjima.

USPOSTAVA DIPLOMATSKIH ODNOSA

Svaka država koja želi uspostaviti diplomatske odnose sa drugim državama mora biti međunarodno priznata. Uspostava diplomatskih odnosa pitanje je saglasnosti između dvije države.

Tu saglasnost se utvrđuje sporazumom (pismeno).

Ustroj diplomatskog predstavništva misije je sljedeći:

1. šef misije
2. politički poslovi
3. trgovinski poslovi
4. informativni poslovi
5. kulturni poslovi
6. vojni, pomorski stručnjaci
7. konzularni odjeli.

OSOBLJE MISIJE

Osoblje diplomatske misije predstavljaju diplomatski predstavnici koje je imenovala vlastita, a prihvatila primateljica.

Osoblje misije čine:

- šef misije
- članovi osoblja misije
- članovi osoblja misije su diplomatski i administrativni djelatnici
- diplomatski agent
- član poslužnog osoblja
- član privatne posluge.

Šefovi diplomatskih misija su podijeljeni u nekoliko razreda. Treba razlikovati stalne i privremene šefove misije.

Stalni šefovi misije su podijeljeni u 3 razreda:

1. ambasador
2. poslanici
3. otpravnici poslova

Novi šef misije dobiva pismo zvano VJERODAVNICA od poglavara svoje države za poglavara države primateljice. Vjerodavnica je osobno pismo.

DIPLOMATSKA MISIJA

Sjedište diplomatske misije je gdje je i sjedište vlade, tj. u njenom glavnom gradu.

Brojčanost misije je unaprijed dogovorena. Država primateljica može odbiti primiti diplomatskog predstavnika, a njena obaveza je da omogući olakšice i bolje uslove rada.

Šef diplomatske misije može svoju zemlju predstavljati u bilo kojoj međunarodnoj organizaciji. Za većinu država vrlo je teško imati stalnu diplomatsku misiju u svakom glavnom gradu. Radi toga države vrše drugu selekciju pri odabiru država gdje će otvoriti stalnu diplomatsku misiju.

NOTIFIKACIJA – čl. 10. Bečke konvencije – država šiljateljica dužna je notificirati minimum vanjskih poslova države primateljice dolazak i definisati odlazak članova misije kao i članova njihovih obitelji.

AD HOC DIPLOMATIJA je pojam kojim nazivamo specifična izaslanstva odvojena od stalnih diplomatskih misija. To izaslanstvo može činiti jedna ili više osoba.

POVLASTICE I IMUNITET – KODIFIKACIJA DIPLOMATSKIH PRAVA

U preambuli Bečke konvencije cilj povlastica i imuniteta nije u davanju prednosti pojedincima, već osiguravanje izvršavanja zadaće diplomatske misije.

Pravila Bečke konvencije odnose se na sljedeće principe:

1. nepovredivost
2. imunitet od jurisdikcije
3. povlastice iz uljudnosti
4. fiksalni i carinski imunitet.

NEPOVREDIVOST – prostorije diplomatskog poslanstva su nepovredive. Privatne stvari diplomatskog agenta su također nepovredive, nepovredivost se odnosi i na osobna sredstva prevoza. Dokumenti i korespondencija diplomatskih agenata imaju istu takvu nepovredivost.

IMUNITET OD JURISDIKCIJE – diplomatski agent ne može biti uhićen. Država primateljica mora prema njemu postupati s društvenim poštovanjem. Diplomatski agent mora poštovati zakon i propis zemlje primateljice, ali može biti pozvan samo pred sud svoje zemlje.

FISKALNI I CARISNKI IMUNITET – diplomatska misija oslobođena je od poreza. Članovi obitelji diplomatskog agenta uživaju iste povlastice u odnosu na javna davanja. Država primateljica odobrava slobodan uvoz oslobođen od carina. Osobni prtljag diplomatskog agenta ne podliježe carinskom pregledu.

DIPLOMATSKI PASOŠ – izdaje se diplomatskim agentima. Država izdaje diplomatske pasoše:

- poglavaru države
- članovima vlade
- diplomatskim agentima
- bivšim poglavarima države
- privremenim diplomatskim agentima
- diplomatskim kuririma.

DIPLOMATSKO DIPISIVANJE

Državne posjete dogovaraju veleposlanstva i ministarstva vanjskih poslova. Do posjeta dolazi na inicijativu zainteresiranih strana. Poziv za posjet formalno upućuje država primateljica. Na odbijanje poziva mogu uticati unutrašnje i međunarodne okolnosti. Mora postojati dobar razlog za posjet, a kada je poziv prihvaćen potvrđuje se datum i država posjete. Od službenih posjeta razlikujemo državni, službeni, radni i privatni posjet.

KONZULI I KONZULATI

Konzuli su službeni dužnosnici države za zaštitu interesa njenih građana i interesa države. Oni su administratori i promatrači, a tu su radi osiguranja opće zaštite. Konzuli nemaju onu mogućnost predstavljanja države koju imaju šefovi diplomatske misije.

Bečka konvencija dijeli konzularna mjesta u 4 razreda:

1. generalni konzulati
2. konzlati
3. vice konzulati
4. konzularni uredi.

Uspostava diplomatskih odnosa podrazumijeva u uspostavu konzularnih odnosa.

Poslovi konzulata su: štiti interese države, prati i obavještava o privrednim uslovima, razvitak kulturnih odnosa.

Konzula imenuje poglavar vlade, od svoje države prima pisma imenovanja ili patentno pismo.

Država koja ga prima daje egzekvaturu (formalni pristanak). Povlastice i imuniteti konzularnih dužnostnika su manji, omogućeno im je slobodno kretanje, konzularni dužnosnik ne može biti uhićen, ne može se odreći svog imuniteta.

AGREMAN

To je pristanak države primateljice da prihvati osobu koju država šiljateljica predlaže za šefa diplomatske misije. Zahtjev za prihvatnje podnosi kandidat usmeno sa biografskim podacima. Pristanak daje pogalvar države. Negativan odgovor se ne daje, tako da država šiljateljica nakon određenog vremena može smatrati da je prijedlog odbijen i ponuditi drugu osobu. Država primateljica nije dužna navesti razloge zaodbijanje agremana, niti će ih država šiljateljica tražiti.

ATAŠE

To je najniže znanje u diplomatskoj hijerarhiji. Dodjeljuje se mladim osobama koje su na početku svoje diplomatske karijere. Postoji ataše početnika i ataše ima stručnu i tehničku spremu člana diplomatske misije.